

Olof Palme: Om kvinnans likaberättigande

Talare

Olof Palme
F.d. Sveriges statsminister

Datum

2 oktober 1972

Omständigheter

Statsminister Olof Palmes anförande vid socialdemokratiska partikongressen 1972. Talet har delvis redigerats i enlighet med Olof Palmes eget korrektur i manus, som finns tillgängligt på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Partistyrelsen har i ett utförligt utlåtande behandlat de motioner som föreligger om kvinnans likaberättigande. Vi har lagt ner mycket arbete på det utlåtandet. Det finns mycket goda skäl. Kvinnans jämlikhet är icke uppnådd i dagens samhälle. Kvinnorna drabbas tvärtom av påtagliga orättvisor. Det finns däremot en glädjande aktivitet bland kvinnorna för att bekämpa dessa orättvisor. Kvinnoförbundets kongress nyligen präglades av vitalitet och handlingsvilja i dessa frågor. Det är därför viktigt att partiet drar upp riktlinjer för sitt handlande i dessa frågor. Utlåtandet lägger fast följande huvudlinjer för de politiska strävandena till jämställdhet för kvinnorna: 1) Jämställdheten måste grundläggas i arbetslivet. Vi måste hävda kvinnornas rätt till arbete. 2) Samhället måste formos efter arbetsfördelning byggd på jämlikhet mellan män och kvinnor. Det ställer krav på en utbyggnad av omsorgen om barnen, samhällsservice och en vidgad plan för gemenskap i samhällsbyggandet. 3) Samhället präglas idag av värderingar som i långa stycken diskriminerar kvinnorna, hindrar dem i deras strävan till frigörelse. Dessa värderingar måste vi angripa och kritiskt granska. Samhället måste i samverkan med organisationer och folkrörelser stödja utbredningen av sådana värderingar som aktivt medverkar till likaberättigande för kvinnorna. 4) Ännu 50 år efter den kvinnliga rösträttens genomförande är kvinnorna starkt underrepresenterade i politiska instanser och i organisationerna. Kvinnorna måste kraftigt öka sin aktivitet, politiskt och fackligt. Vår uppgift är att helhjärtat stödja dem i denna strävan. Inom arbetarrörelsens alla led skall vi planmässigt inventera tillgången på kunniga och intresserade kvinnor och särskilt satsa på deras utbildning. Partistyrelsen bör få i uppdrag att i samarbete med Kvinnoförbundet och de andra sidosorganisationerna formulera riktlinjer för att kvinnorna steg för steg skall kunna vidga sin politiska aktivitet i arbetarkommuner och föreningar och därmed i politiskt representativa församlingar. 5) Det politiska arbetet för

kvinnans jämställdhet berör samhällslivets alla områden. Därför måste reformarbetet samordnas efter en helhetssyn. Vi har tagit fasta på förslaget att inrätta en särskild samordningsgrupp för dessa frågor. Exakt hur denna samordningsgrupp skall organiseras, hur stor representationen skall vara, har vi ännu inte tagit ställning till. Vi avvaktar kongressens beslut i principfrågan och den konferens med kvinnoorganisationerna som kommer att hållas på Harpsund den 6 november. Därefter hoppas jag att dimmorna skall lättas även på den punkten. I övrigt hänvisar jag till det utförliga utlåtandet. Men låt mig tillägga några allmänna synpunkter. Inom arbetarrörelsen har den s.k. kvinnofrågan aldrig isolerats. Kvinnorna inom vår rörelse har uppfattat sin kamp för likaberättigande som ett led i hela arbetarrörelsens kamp för en rättvis samhällsordning. Det var tidiga erfarenheter i arbetarrörelsens historia som lärde oss att de många kvinnornas rätt inte kunde hävdas i ett i grunden djupt orättfärdigt samhälle. Ett samhälle präglad av klasskillnader, nöd och fattigdom kunde inte ge kvinnorna rättvisa. Därför ställde kvinnorna liksom männen kravet på en omvandling av samhället. Kampen för kvinnans jämlikhet blev därmed ett led i socialismens kamp för ett klasslöst samhälle. Det var inte nog att ge kvinnan formella möjligheter. Hon måste få verkliga rättigheter i ett samhälle byggt på jämlikhet och solidaritet. Denna grundläggande princip har vi hållit fast vid. Det viktigaste som skett under de sista 10 åren är att kvinnorna snabbare än någonsin tidigare och i en omfattning som saknar motstycke i något annat demokratiskt land, gått ut i förvärvslivet. Bara under de senaste fyra åren har antalet kvinnor på arbetsmarknaden ökat med 180 000. När vi i dagens läge med rätta talar om orättvisorna för kvinnorna skall vi likväl ha klart för oss att denna utveckling är resultatet av ett samspel mellan ökad medvetenhet hos kvinnorna och fackliga och politiska åtgärder som medvetet satts in för att stödja deras strävan till rättvisa. Kvinnolönerna har byggts upp. Skattesystemet har förändrats. Skattereformen 1970, med dess kombination av individuell beskattning och särbeskattning och skattesänkning för lågavlönade, gav särskilt stora fördelar för kvinnor med låga inkomster. Utbildningsväsendet har byggts ut. Det gäller den vanliga skolan. Det gäller vuxenutbildningen. Det gäller arbetsmarknadsutbildningen. 1960 var det 3 000 kvinnor som deltog i arbetsmarknadsutbildningen. Det var 20 % av alla deltagare. 1971 deltog 66 000 kvinnor i arbetsmarknadsutbildningen. Då var det hälften av alla deltagare. Samhällets stöd till barnfamiljerna har byggts ut. De fem sista åren har vi byggt ut 35 000 platser för barntillsyn. Bostäderna har förbättrats. Det innebär bland mycket annat att hemarbetet har underlättats. Så har utbyggnaden av den solidariska välfärdspolitikens skapat nya möjligheter för

kvinnorna. Frigörelseprocessen har underlättats. Den har redan nu haft djupgående konsekvenser. Vi ser det på arbetsmarknaden. Tidigare betraktades kvinnorna lätt som en rörlig reserv på arbetsmarknaden. I goda tider lockades de ut av goda erbjudanden. I dåliga tider återgick de till hemarbetet. Det mönstret tycks nu ha brutits. Mellan andra kvartalet 1970, då vi hade en brinnande högkonjunktur och brist på folk och andra kvartalet 1971, då konjunkturen var dålig, fick 35 000 fler kvinnor arbete. Den utvecklingen fortsatte under lågkonjunkturen. Andra kvartalet 1972 hade ytterligare 20 000 fler kvinnor jobb. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att kvinnorna nu hävdar sin rätt till arbete på ett helt annat sätt än tidigare. Det kan göra det svårare att föra konjunkturpolitik, men det är en i grunden positiv utveckling. När kvinnorna nu i så stor utsträckning går ut i arbetslivet så möter de en ny verklighet i arbetslivet och samhällslivet. De möter nu, liksom männen, otrygghet, hälsorisker och dåliga arbetsmiljöer. Allt fler av dem får egna erfarenheter av löntagarens ställning i industrisamhället. De ser själva bristen på jämlikhet, bristen på inflytande i arbetslivet. Det blir naturligt för kvinnorna att kräva förnyelse av arbetslivets villkor, en social utjämning och en fördjupad demokrati. Deras sociala och ekonomiska villkor blir allt mera lika männens. Deras upplevelser av samhället och arbetslivet skapar en större praktisk gemenskap mellan män och kvinnor i arbetslivet. Och det är utomordentligt betydelsefullt för våra möjligheter att genomföra den förnyelse av det svenska samhället som denna kongress håller på att dra upp riktlinjerna för. Men det skapar också förväntningar hos socialdemokratin. Det är därför logiskt konsekvent och ideologiskt riktigt när det socialdemokratiska kvinnoförbundet ställer rätten till arbete i förgrunden för kvinnans strävan till frigörelse. Det innebär att vi fortsätter att kraftigt öka vår ambitionsnivå när det gäller sysselsättningen. Under krisåren på 30-talet ställde socialdemokratin kravet på full sysselsättning. När arbetslösheten var en realitet i 10 000-tals hem, var det inte så märkvärdigt att man i praktiken ställde målet lägre än nu. Ser man till den tidens verklighet i fråga om arbetstid, semester, social trygghet, bostadsförhållanden och förslitning är det inte att förvåna om man tyckte sig nå långt om en medlem av familjen hade arbete. Kvinnans hemarbete var en nödvändig förutsättning för att männen skulle kunna fullfölja sina uppgifter i produktionen. I själva verket tog produktionen i anspråk såväl männens som kvinnornas arbete medan en fick betalt. Båda gjorde sin insats för folkhushållet. Sedan dess har målet för den fulla sysselsättningen höjts. Vi har ständigt ökat ambitionerna, gått från definition till definition. Den fulla sysselsättningen innebär idag förhoppningar om arbete för grupper som aldrig

tidigare drömt om att genom arbete finna gemenskap, en meningsfull sysselsättning och ekonomiskt oberoende. Det kommer att behövas en fortsatt aktiv arbets- och marknadspolitik. Sysselsättningen är för tusentals människor inte en fråga om konjunkturer, där jobben finns om hörnet. I grunden gäller det djupgående förändringar av ekonomin, som marknadskrafterna återspeglar men inte kan styra. Det måste samhället göra. Därför måste vi fortsätta med en sysselsättningspolitik, som riktar resurserna till de människor som är i behov av stöd. Det gäller i hög grad kvinnorna. Nyligen har vi gått in med särskilt utbildningsstöd för att få företagen att anställa fler kvinnor och ungdomar. De är ofta arbetslösa, på grund av otillräcklig utbildning och bristfällig förankring på arbetsmarknaden. Ett bidrag på 5 kr i timmen skall utgå till utbildning som bedrivs enligt läroplaner som godkänts av de fackliga organisationerna. En ytterligare förutsättning är att avtalsenlig lön utgår. För kvinnornas del är det av största betydelse att en utbildning i nära anslutning till praktiskt arbete underlättar återgången till arbetsmarknaden. Inte mindre än en tredjedel av de kvinnor som deltar i arbetsmarknadsutbildning kommer direkt från hemarbete. Kvinnornas förtroende för arbetsmarknadsutbildning belyses också av att kvinnorna numera besätter omkring hälften av elevplatserna. Enligt AMS undersökningar har tre månader efter avslutad arbetsmarknadsutbildning närmare 90 procent av kvinnorna fått arbete eller fortsatt till mera kvalificerad utbildning. Regeringens nya åtgärder är därför ett led i en ytterligare kvalitetsförbättring av arbetsmarknadspolitiken. Den måste svara mot kvinnornas krav på rätt till arbete för alla.

En politik för full sysselsättning är grundläggande för kvinnornas frigörelse. Den är samtidigt det viktigaste medlet att åstadkomma en social utjämning. Genom att fortsätta att öka sysselsättningen i det svenska samhället skapar vi ökad jämlikhet för såväl män som kvinnor. Vidare: Kvinnornas förvärvsarbete leder, om jämställdhetens principer får gälla, till en förändring av den traditionella arbetsfördelningen inom hemmet. En av 70-talets stora politiska uppgifter blir att forma ett samhälle, där resurser byggs upp för människornas behov av service och gemenskap. Samhällets stöd till barnfamiljen måste byggas ut. Därvid kommer barntillsynen i förgrunden. Mot 130 000 småbarn med mödrar som arbetar på heltid och 100 000 småbarn med mödrar som arbetar på deltid står i år 52 000 platser på daghem och 45 000 platser på offentligt stödda familjedaghem. Därtill kommer alla de mödrar som skulle vilja arbeta om de kunde vara säkra på en tillfredsställande omsorg om barnen. Vi har visat oss mäktiga en enorm kraftansträngning för att bygga bort bostadsbristen och

bostadsnöden. I det nya skede för bostadspolitiken som nu förestår kan vi allt starkare inrikta oss på att förbättra bostadsmiljöerna, förhindra trist segregation, inrikta ansträngningarna på att möta människornas växande anspråk på service. Detta är ett led i samhällets sociala omdaning. Så leder kvinnornas frigörelse till en förnyelse av livsvillkoren för såväl män som kvinnor. Vi måste satsa på ökad lönerättvisa. Därför måste den solidariska lönepolitiken fortsätta. Genom den s.k. kvinnouppgårelsen 1960 kom LO och SAF överens om att alla särskilda kvinnolöner skulle rensas bort i avtalet. Kvinnorna inom LO-området har sedan dess haft en bättre löneutveckling än männen. Medan kvinnorna 1960 tjänade i genomsnitt 60 procent av vad männen tjänade, tjänade de 1970 83 procent därav. LO bedriver ingen särskilt kvinnolönepolitik. Principen är enkel – lika lön för lika arbete, oavsett kön. Men de kraftiga satsningarna på lågavlönade har i hög grad kommit kvinnorna till del. Det gäller framförallt 1969 och 1971 års uppgörelser med särskilda öreställag för de lågavlönade. Det är ett resultat av den solidariska lönepolitiken. Det är ingen som i offentligt sammanhang angriper strävandena att ge kvinnorna rättvisa på löneområdet. Desto hårdare angriper man den solidariska lönepolitiken. Den framställs allt oftare som boven i dramat. Den skapar arbetslöshet, den driver på strukturförändringarna, den orsakar lägre vinster i näringslivet. Våra ekonomiska svårigheter skulle försvinna om bara de lågavlönade ville sluta att kräva så stora förbättringar eller hade låtit bli att genomdriva de förbättringar som faktiskt kommit dem till del. Minns då att denna kampanj framför allt är riktad mot kvinnorna. Den solidariska lönepolitiken är en avgörande förutsättning för rättvisa för kvinnorna på arbetsmarknaden. De som angriper den solidariska lönepolitiken angriper först och främst kvinnornas strävan till rättvisa. De lågavlönade inom stat och kommun har framför allt varit kvinnorna. Skall man komma åt denna orättvisa måste man lyfta de lågavlönade och förbättra befordringsgångarna på de områden där kvinnorna är mest koncentrerade. Det var detta som skedde framför allt i den sista löneuppgörelsen. Det var i själva verket en stor satsning för rättvisa för kvinnorna. Men naturligtvis blir det konsekvenser. Röjer man upp med kvinnliga låglöner inom stat och kommun så kommer en del av kostnaderna att återfinnas på skattsedeln i taxor och avgifter. Då riktar man angrepp mot skatterna och mot taxorna. Min synpunkt är enkel: Vi vill inte exploatera en stor grupp människor, framför allt kvinnor, utan ge dem rättvisa. Då får vi också solidariskt ta konsekvenserna på skatteområdet. Vi måste gå vidare mot en social utjämning för att ge kvinnorna rättvisa. En politik för kvinnans jämlikhet har att kämpa med många gamla sega fördomar, försök att skrämja kvinnorna,

försök att framställa strävan till rättvisa som ett sätt att förfölja de hemarbetande kvinnorna. Vi minns den s.k. hemmafrukampanjen mot särbeskattning. Den fyllde sin politiska funktion i det ögonblicket och förmodligen lyckades man för en tid skrämna många kvinnor. Nu finns det inte en människa som vågar föreslå att vi skall återgå till det gamla systemet. Och så talar man om valfrihet. Socialismen är en frihetsrörelse. Den strävar till människans frigörelse från klasssamhällets beroende. Den vill ge människorna möjligheter att själva forma sin tillvaro i gemenskap med andra. Valfrihetens samhälle är en fin paroll som ett uttryck för denna socialismens strävan till frigörelse. Den skiljer sig från det mer slappa liberala talet om valfrihet på två helt avgörande punkter. För det första: För borgerlig uppfattning har valfriheten tett sig som en frihet från samhället. Därför har vi haft alla dessa strider om den offentliga sektorns storlek, om samhällets insatser på olika områden. Därför försökte man skildra ATP som ett olidligt tvång. Vi vet att valfriheten måste nås genom samverkan och solidaritet med andra människor. När vi byggde ut skolan, sjukvården, bostadsbyggandet, pensionerna, genomförande av ATP, var det ett uttryck för vår vilja att på samverkans väg skapa den frihet som den enskilda människan inte kunde nå av egen kraft. För det andra: Valfriheten förutsätter ökad jämlikhet. Den lilla privilegierade minoriteten har alltid haft valfrihet. Det har den haft i alla samhällen. Men det har skett på bekostnad av den stora folkmajoritetens möjligheter till frigörelse. Valfriheten enligt traditionell kapitalistisk uppfattning är valfrihet för den som har råd, den som äger tillräckligt av kapital, mark och egendom. För oss har valfriheten betytt allas rätt till arbete, till utbildning, till bostad, till en god sjukvård, till familjeliv och gemenskap med andra. Den valfriheten har inte kvinnorna idag. Och det är väl med myten att denna valfrihet redan skulle gälla som kvinnoförbunden har velat göra upp. Vi vet att verklig valfrihet får kvinnorna först i det ögonblick då vi har verkligt likaberättigande på arbetsmarknaden. Och då vi brutit upp de traditionella värderingar och fördomar som idag av kvinnorna med rätta upplevs som orättfärdiga. I borgerlig press påstår man idag att det socialdemokratiska kvinnoförbundet vill införa diktatur och förbjuda hemmafruar. Det är en grov förvanskning. Vi varken vill eller kan förbjuda någon att vara hemmafru. Vi varken vill eller kan förbjuda två människor att gemensamt bestämma hur de vill fördela hemarbetet och omsorgen om barnen. Men det stämmer inte med våra principer om rättvisa att kvinnan ständigt skall stå tillbaka på arbetsmarknaden, att kvinnorna skall ha lägre löner och sämre trygghet, sämre utbildning – allt under motiveringen att kvinnan kan återgå till hemmet och få sin försörjning av någon annan. Vad vi vill är att ta bort de hinder som alltid har

funnits och finns ännu idag för kvinnans lika rättigheter och lika möjligheter. Då skapar vi verklig valfrihet för vårt lands kvinnor.

Man möter hos många kvinnor idag någonting av en förtvivlan över trögheten i samhällsförändringen. Den är fullt förståelig. Man kan också se den som ett resultat av den begynnande frigörelse som i praktiken skett, framför allt det senaste decenniet och av den ökade medvetenheten hos kvinnorna. Men resultatet kan aldrig nås av isolerade grupper. Även om kvinnornas frigörelse i hög grad måste vara deras eget verk, så når vi aldrig resultaten om inte jämlikhetskravet bärs fram av kvinnor och män gemensamt inom en stor folkrörelse som inriktar sin strävan på samhällets förändring till ökad frihet och större gemenskap.

Taggar

1970-tal, 1972, Man, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/olof-palme-om-kvinnans-likaberattigande>